

BOSNA I HERCEGOVINA: ANALIZA USTAVNOG, DRŽAVNO-PRAVNOG I POLITIČKOG UREĐENJA

Enes TURBIĆ*

SAŽETAK: Cilj ovog članka je analiziranje Bosne i Hercegovine nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma koji je zaustavio gotovo četverogodišnji krvavi rat u ovoj zapadno-balkanskoj državi. Članak prvo analizira državno-pravni razvitak Bosne i Hercegovine kroz njenu hiljadugodišnju historiju. Nakon toga analizira se početak raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1991. godine i rat na teritoriji Bosne i Hercegovine koji je trajao sve do zime 1995. godine. Također, analizira Dejtonski mirovni sporazum i uspostavu novog državno-pravnog sistema. Fokusira se i na Ustav BiH kao i na Ured Visokog Predstavnik koji je uspostavljen odlukom mirovnog sporazuma te njegove obaveze, ovlasti i donesene odluke. Pored ovoga, ovaj rad predstavlja analizu ekonomije postratne Bosne i Hercegovine, njen razvoj i probleme s kojima se susreće. Složeni politički sistem te aktivne političke stranke svih konstitutivnih naroda BiH su također dio ovog rada.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, Rat u Bosni, Dejtonski sporazum, Ured visokog predstavnika za BiH, Ekonomija Bosne i Hercegovine

BOSNA HERSEK: ANAYASAL, ANAYASAL GELİŞMELERİ VE POLİTİK SİSTEMİN ANALİZİ

ÖZ: Makalenin amacı, neredeyse dört yıl süren kanlı savaşı sona ermesini sağlayan Dayton Barış Anlaşmasının imzalanmasından sonra Balkanlar'ın batısında yer alan Bosna-Hersek'in genel durumunu analiz etmektir. Çalışmamızda öncelikle Bosna-Hersek'in bin yıllık tarihindeki anayasal gelişmeler yer almaktadır. Daha sonra, 1991 yılında Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin ayrışmaya başlaması ve Bosna-Hersek topraklarında vuku bulan, 1995 yılının kışına kadar süren savaşa değinilmiştir. Ayrıca, ABD'de imzalanan Dayton Barış Anlaşması ve yeni devlet sisteminin anayasal gelişmeleri analiz edilmektedir. Bu çalışma, Dayton sonrası Bosna-Hersek'te oluşturulan anayasaya ve Bosna-Hersek Yüksek Temsilciliğine odaklanarak temsilciliğin görevleri ile yetkileri bağlamında vermiş olduğu kararları incelemektedir. Bunun dışında, bu çalışma savaş sonrası Bosna-Hersek ekonomisinin gelişimine ve karşı karşıya gelinen çeşitli sorunlara odaklanmaktadır. Oldukça karışık olan siyasi sistemi ile Bosna-Hersek'i oluşturan temel ulusları temsil eden siyasi partilere de bu çalışmada yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bosna-Hersek, 1992-1995 Bosna Savaşı, Dayton Anlaşması, Bosna Hersek Temsilciliği, Bosna Hersek ekonomisi

* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Edirne, E-mektup: turbic.enes@gmail.com

Gönderim Tarihi: 13.04.2017

Kabul Tarihi: 23.05.2017

BOSNIA AND HERZEGOVINA: THE ANALYSIS OF CONSTITUTION, CONSTITUTIONAL DEVELOPMENTS AND POLITICAL SYSTEM

ABSTRACT: The purpose of this article is to analyse the general situation of Bosnia and Herzegovina placed in the west of the Balkans after signing the Dayton Peace Agreement which caused the end of bloody war lasting almost for four years. Firstly, the constitutional developments of Bosnia and Herzegovina during its millennial history are mentioned. After that, the beginning of the dissolution in the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in 1991 and war on the territory of Bosnia and Herzegovina which lasted until the winter of 1995 are emphasized. Also, the Dayton Peace Agreement signed in USA and the constitutional changes of new governmental system are analyzed. This study also examines the decisions given within the context of the duties and authorities of Office of the High Representative by focusing on the constitution established in Bosnia and Herzegovina after Dayton Agreement and Office of the High Representative. Furthermore, this article focuses on the development of the economy in Bosnia and Herzegovina after war and various problems faced. Its complex political system and active political parties of all constitutive nations of BH are also given place.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Bosnian War 1992-1995, Dayton Agreement, Office of the High Representative, Bosnian economy

1. Uvod

Upitajte se ne što vaša domovina može učini za vas nego šta vi možete učiniti za domovinu.¹ Kontinuitet jedne države znači i opstanak naroda koji živi u njoj. Značaj Bosne za opstanak Bošnjaka na prostorima Zapadnog Balkana je izuzetno i neupitno veliki. Bosna je mnogo puta tokom svoje historije bila napadnuta ali i odbranjena od strane Bošnjaka. Posljednji napad koji se desio bio je agresija na BiH 1992-1995.², kada su patriote Bosne uspjele odbraniti svoju domovinu. Njeno se ime prvi puta spominje u djelu Bizantinskog cara i hroničara Konstantina Porfirogeneta. Mađarski historijski spisi iz 1137. godine Bosnu spominju kao nezavisnu državu.³ Porijeklo bosanskog imena nije upotpunosti utvrđeno i postoji mnogo različitih mišljenja. Najprihvatljivije je ono po kojem je ime Bosne proizašlo iz imena plemena Besler. Prema Karlu Varginskom, pleme Besler bilo je tračko pleme koje je nastanjivalo obale rijeke Nest. I u spisima historičara Europija nalazimo podatke o plemenu Besler. Prema zapisima Oktavina, car Svetonije Trankvil je mnogo puta ratovao protiv Beslera. Kada je Dion Brut došao na vlast u Makedoniji i Grčkoj, za dobijanje titule cara ušao je na

¹ Čuvane riječi 35-tog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država John F Kennedy-a.

² Za detaljnije informacije koje donose svjedočenja ne samo o genocidu već i o kulturocidu u toku rata u BiH <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kulturocid-nad-ferhadijom>

³ Omer Ibrahimagić, *Državno-pravni razvitak Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 1998, s. 9.

teritorij zemlje Beslera. Po Sebastianu Minsteru, Besleri su zbog stalnih sukoba otjerani od strane Bugara i nakon toga naselili prostore rijeka Save, Vardara i Drima kao i obalna područja Jadranskog mora. Vremenom je slovo „e“ promijenjeno u slovo „o“ i tako se dobio naziv zemlje Bosne. Od vladara Bosne, Ban Borić prvi je po imenu poznati bosanski vladar. O Bosni i Banu Boriću postoje dva odlomka iz Cinamova djela Epitoma: "Bosna nije potčinjena županu Srba, nego narod u njoj ima poseban način života i upravljanja".⁴ Specifičnost srednjovjekovne Bosne leži i u činjenici da je najjača vjerska organizacija bila Crkva Bosanska i da je Bosna na udaru katoličke crkve sa zapada te pravoslavne crkve sa istoka.⁵ O tome koliko je katolička crkva nije mogla imati veliki uticaj u političkom i vjerskom životu Bosne govori i činjenica da je najbliži centar katoličke crkve bio u Đakovu (Slavonija, današnja Hrvatska).⁶ Što se tiče političkog života bosanske države, na čelu države bio je bosanski ban a kasnije kralj, dok su uticaj imali i dvor te *Rusag* (državno vijeće).⁷

Ulaskom Bosne u sastav Osmanskog carstva 1463. godine ne mijenja se pozicija niti se mijenjaju prirodne granice.⁸ Bosna u svom prijašnjem obliku postaje dio Rumelijskog ejaleta a 1580. godine formira se Bosanski ejalet sa istim onim granicama s kojima je Bosna ušla u sastav Osmanske Imperije.⁹ Slabljenjem Osmanske države i sve većim pritiscima Europe te Austro-Ugarske kolonijalne politike te želje da se osvajanjem Bosne osiguraju Dalmacija i Istra, dolazi i do okupacije BiH od strane Austro-Ugarske Monarhije. Odlukom Berlinskog kongresa iz 1878. godine Bosna postaje dio Austro-Ugarske ali dobija poseban status i ne postaje ni dijelom Austrije niti Ugarske (Mađarske) već obje države zajednički upravljaju Bosnom (status „Sui generis“). Formira se i zemaljska vlada Bosne sa ciljem da se troškovi za Bosnu finansiraju iz same države. 1908. godine Austro-Ugarska Imperija koristi tešku političku situaciju u Osmanskom carstvu te aneksira BiH¹⁰. Bosna tako postaje i de facto dio Austro-Ugarske države. Sa završetkom I. svjetskog rata 1918. godine sa europske scene nestaje nekoliko velikih monarhija među kojima i Austro-Ugarska te na prostoru južnoslavenskih

⁴ O. Ibrahimagić, *a.g.e.*, s. 9.

⁵ Muhamed Filipović, *BiH- Najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i povijesne činjenice*, Sarajevo 1997. yili s. 132.

⁶ O. Ibrahimagić, *a.g.e.*, s. 10

⁷ Noel Malcolm, *Bosnia- A Short History*, Macmillan, London 1996, s. 95.

⁸ Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo 1997, s. 103-105.

⁹ İlker Alp, "Balkan Yarımadasındaki Gelişmeler", *Silahli Kuvvetler Dergisi*, Sayı:44, Yıl:23, Ankara 1998. s. 19-20.

¹⁰ T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu:7, Bosna-Hersek ile ilgili Arşiv Belgeleri 1516-1919. s. 131-132.

zemalja formira se država SHS (Država Srba, Hrvata i Slovenaca).¹¹ Nedugo nakon toga država mijenja ustav i ime te tako SHS država postaje Kraljevina Jugoslavija gdje je sva moć bila u rukama srpske porodice Karadorđević. Bosna i u novu državu ulazi u svojim prirodnim granicama sa izuzetkom perioda Oktroiranog ustava iz 1929. godine gdje Kraljevina Jugoslavija dobija novo uređenje i teritorij Bosne se dijeli na 4 od ukupno 9 banovina u državi u kojoj je u svakoj od njih srpsko stanovništvo bilo u većini.¹² Ta država je trajala do kraja II. svjetskog rata kada se na području nekadašnje kraljevine Jugoslavije formira SFRJ (Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija). 25. novembra 1943. godine u Mrkonjić Gradu¹³ formira se ZAVNOBiH (Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnih Oslobođenih Bosne i Hercegovine) te jedna od glavnih odluka odbora bila je i ulazak BiH u sastav SFRJ kao jedne od 6 republika koje će činiti novu državu.¹⁴ Za taj događaj može se reći da je dan obnove bosanske državnosti koja je bila nakratko prekinuta u vrijeme kraljevine Jugoslavije.

U novoj državi Bošnjaci nisu dobili svoj identitet sve do ustavnih promjena 1974. godine kada je država uvela naziv „Muslimani“. Raspad SSSR-a te pad Berlinskog zida uticao je i na političke prilike u jugoistočnom dijelu europskog kontinenta.¹⁵ Dok su se Slovačka i Češka mirnim putem razdvojile i postale dvije nezavisne države, tok događaja u Jugoslaviji išao je u drugom smjeru. Želja Srba da od Jugoslavije naprave „Veliku Srbiju“ te na drugoj strani želja ostalih naroda da budu ravnopravni, doveo je do političkih a onda i do oružanih sukoba. Prva secesija i kasnije sukob viđen je u Sloveniji 1991. godine nakon referenduma za nezavisnost u toj socijalističkoj republici, na kojem su se Slovenci opredijelili za nezavisnu i suverenu Republiku Sloveniju.¹⁶ JNA (Jugoslovenska Narodna Armija) poslala je svoje trupe ali ubrzo nakon toga došlo je do povlačenja na teritorij Hrvatske koja je još uvijek formalno i pravno bila dio SFRJ-a. Druga republika koja je proglasila nezavisnost bila je upravo Hrvatska. Ni taj čin nije mogao proći bez oružanih sukoba. Situacija u Bosni i Hercegovini bila

¹¹ İlker Alp, "1990'larda Yugoslavya ve Bosna-Hersek", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, Yıl:1, Edirne 2011. s. 2.

¹² O. Ibrahimagić, *a.g.e.*, s.31

¹³ Originalno ime grada je Varcar Vakuf.

¹⁴ Mirko Pejanović, *Demografsko-migracijski problemi u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2006, s. 35.

¹⁵ M. Imamović, *a.g.e.*, s. 551-552

¹⁶ Warren Zimmerman, *Origins of a catastrophe; Yugoslavya and its destroyers*, Times Books, New York 1999, s. 28-30.

je vrlo složena.¹⁷ Na jednoj strani Hrvati i Bošnjaci koji su bili za nezavisnu i suverenu državu Bosnu i Hercegovinu, te na drugoj strani Srbi koji su željeli ostati u krnjoj Jugoslaviji koja je imala cilj stvaranje velike srpske države.¹⁸ 1. marta 1992. godine organiziran je referendum i građani su se odlučili za nezavisnu i suverenu Bosnu i Hercegovinu.¹⁹

Tim činom i ulaskom BiH u UN, Srbi nisu bili zadovoljni te su uz pomoć Beograda samovoljno 9. januara 1992. osnovali „Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu“.²⁰ Početkom aprila mjeseca u Bosni su počeli prvi sukobi koji su trajali sve do zime 1995. godine i potpisa Dejtonskog mirovnog ugovora.

2. Rat u Bosni i Hercegovini (1992.-1995.)

U Bosni i Hercegovini su se oružani sukobi dogodili i prije 6. aprila, koji se uzima kao datum oficijalnog početka rata kada se desio napad srpskih oružanih četa na glavni grad Sarajevo. Prvi sukob viđen je u mjesecu oktobru 1991. godine na području Istočne Hercegovine. Selo Ravno bilo je napadnuto od strane JNA i potpuno uništeno.²¹ Reakcije iz Sarajeva su bile oštre ali nedovoljne da se bilo šta konkretnije učini. Prvi napad na gradsko područje desio se 1. aprila 1992. godine napadom na Bijeljину. Grad Bijeljina nalazi se u sjevero-istočnom dijelu Bosne i centar je regije Semberija te veoma važna tačka koja spaja drinsku oblast sa Sjevernom Bosnom. Razlog napada na Bijeljину leži u tome što je grad strateški i logistički važno mjesto preko kojeg je trebala ići vojna pomoć iz Srbije za bosanske Srbe.²² Kontrolisanje grada Bijeljine značilo je kontrolu cijele regije Semberije te mogućnost preuzimanja kontrole donjeg dijela Drinske oblasti. Napad je izvršen na Kurban bajram što je nosilo simboličku poruku.²³ Napad su izvršile srpske paravojne čete „Tigrovi“ na čelu sa Željkom Ražnatovićem Arkanom ali i pomoć JNA i Miloševića nije nedostajala. Cilj JNA zajedno sa paravojnim jedinicama iz Srbije te srpskim četama organizovanih u Bosni, uglavnom od strane članova i simpatizera SDS-a (Srpska Demokratska Stranka), bio je da do ljeta 1992. godine

¹⁷ Vidi: Admir Mulaomerović, *Iskušenje Opstanka, Izetbegovićevih deset godina 1990-2000*, Sarajevo 2009 s. 75-80.

¹⁸ Smail Čekić, *Agresija na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo 2011, s. 11-13.

¹⁹ Moramo napomenuti i činjenicu da je većina bosanskih Srba bojkotovalo referendum iz marta 1992. godine te da je na referendum izašlo 66% stanovnika BiH od kojih je 99% je bilo za nezavisnost Bosne i Hercegovine.

²⁰ A. Mulaomerović, *a.g.e.*, s. 70.

²¹ <http://www.nap.ba/new/vijest.php?id=16819>

²² S. Čekić, *a.g.e.*, s. 27-29.

²³ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/krvavi-bajram-1992-godine-bijeljina-je-bila-proba-za-rat-u-bih/160404027>

preuzmu sve sve važne strateške tačke u državi te se s tim planom prešlo u opći napad. Napad se trebao izvršiti u 4 pravca: Sarajevo, Podrinje, Posavina i Hercegovina. Da bi se ostvarilo zauzimanje kompletne teritorije BiH sa cijelom logističkom i oružanom pomoći JNA koju su imali bosanski Srbi, prvo je trebalo da se preuzme srce države, a to je glavni grad Sarajevo.²⁴ U slučaju preuzimanja kontrole nad državnim institucijama u Sarajevu, posao bi bio završen i nezavisnost Bosne i Hercegovine koja je bila prihvaćena od strane Ujedinjenih Nacija i Europske Zajednice bila bi suspendirana te bi na taj način ideja o samoproglashenoj „Republici Srpskoj Bosni i Hercegovini“ bila ostvarena i u kratkom vremenskom roku Bosna bi bila pripojena Srbiji i Crnoj Gori.²⁵

Dugo planirani napad na Sarajevo izvršen je 4. aprila 1992. godine. U napadu su učestovovale jedinice sastavljene od Srba iz Sarajeva i drugih okolnih mjesta, kao i jedinice JNA te plaćeničke paravojne formacije iz Srbije. Napad je izvršen u jutarnjim satima te je u kratkom vremenskom roku postignut uspjeh. Srpske postrojbe su uspjele doći na nekoliko metara od zgrada institucija SR BiH. I pored velikog i žestokog napada srpskih formacija, Bošnjaci i druge patriote Bosne uspjeli su odbraniti zgrade Parlamenta i Predsjedništva BiH.²⁶ Prema mišljenju mnogih historičara i analitičara, da su najvažnije državne institucije dospjele pod kontrolu navedenih formacija, cijelo Sarajevo bi u kratkom vremenskom roku bilo pod kontrolom srpskih snaga a nedugo zatim i ostali gradovi te mjesta cijele države. Nakon ovog neuspješnog napada, Srbi su se povukli na obližnja brda iznad grada te su više od 1000 dana držali Sarajevo pod potpunom opsadom i terorizali građane. Ovo je bio početak najduže okupacije jednog europskog grada nakon II. svjetskog rata.²⁷

Nakon svih zločina koji su se desili u periodu 1992-1995., te najduže opsade glavnog grada u novijoj europskoj historiji, kao i nakon etničkog čišćenja u Istočnoj Bosni te genocida u Srebrenici 1995. godine, došlo je do mirovnog sporazuma u Dayton-u (savezna republika Ohio, Sjedinjene Američke Države). Bilans agresije na BiH bio je preko milion prognanih, 100 000 a po nekim istraživanjima i 200 000 ubijenih od koji su većina

²⁴ S. Čekić, *a.g.e.*, s. 20-21.

²⁵ İlker Alp, "Balkan ve Yugoslavya Olayları", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Sayı:332,Yıl:111, Ankara 1998. s. 24.

²⁶ <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/dragan-vikic-o-2-maju-1992-godine-patriotske-snage.-i-policija-bih-su-taj-dan-pretvorile-u-dan-pobjede/169124>

²⁷ M. Pejanović, *a.g.e.* 2006., s. 36.

Bošnjaci, silovanje 60 000 žena od kojih su 90% bile Bošnjakinje.²⁸ Također, trag islamske kulture u dijelovima kao što su Istočna i Sjeverna Bosna su u potpunosti izbrisani (porušene i uništene džamije, česme, turbeta, mezarluči).²⁹ Zanimljiv podatak je i taj da po jednoj anketi rađenoj desetak godina nakon rata u BiH, 95% Bošnjaka i 73% Hrvata reklo da se radilo o agresiji na BiH dok je 84% ispitanih Srba reklo da se radilo o građanskom ratu i da nema govora o agresiji.³⁰

3. Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine i uspostava mira u Bosni i Hercegovini

I pored pokušaja da se Bosni i Hercegovini ukine višestoljetna suverenost tako što bi se pripojila novoj Jugoslaviji u kojoj su ostali samo Srbija i Crna Gora te se na taj način ostvarila ideja SANU-a o velikosrpskoj državi, to se nije dogodilo. Tokom agresije na Republiku BiH više puta se pokušavao pronaći način za zaustavljanje rata.³¹ I pored agresije koja je vođena protiv Bosne, suverenitet i integritet bosanske države se nastavio te formiranjem Kontakt grupe 1994. godine došlo se do Dejtonskog sporazuma.³² Svaka godina rata u BiH obilježena je terorom, progonom, genocidom i etničkim čišćenjem. Bosna, koja je u vrijeme Jugoslavije bila ekonomski i industrijski centar, zbog ratnih dejstava ekonomija je pretrpjela ogromne štete i u vrijeme ratnih dejstava sve fabrike bile su pretvorene u tvornice oružja. Država je bila razorena i broj žrtava rata iznosio je nekoliko stotina hiljada ljudi.³³ Zadnja godina rata 1995. prošla je u znaku terora i genocida. Najveći zločin desio se u Srebrenici i isti scenarij bio je pripreman i za sjeverozapadni grad Bihać ali ga je bosanska vojska uspješno odbranila.³⁴ Uprkos ovim zločinima i uprkos genocidu, snaga Bošnjaka i bosanske vojske bila je nesalomiva i bosanska vojska izvela je uspješne vojne operacije te iste godine. Svakim danom teritorije koje su bile pod kontrolom bosanske vojske su se povećavale a Zapadne zemlje su bile nezadovoljne tom činjenicom.

²⁸ Osman Karatay, *Bosna-Hersek Barış Süreci- Dayton Barış Antlaşması eki ile-*, KaraM Yayınları, Ankara 2002. s. 13-14.

²⁹ Smail Čekić, *Research of genocide victims, with a special emphasis on Bosnia and Herzegovina*, Institute for the research of crimes against humanity and international law of the University of Sarajevo, Sarajevo 2009 s. 119.

³⁰ Damir Banović, Saša Gavrić, *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini*, University Press-magistrat izdanja, Sarajevo 2011, s. 40.

³¹ Planovi od strane UN-a i EZ-a koji su pokušavali naći način za prekid vatre i uspostavu mira u BiH bili su prije svega Cutirierov plan iz 1992. godine, zatim Wance-Owenov plan, Owen-Stoltenbergov plan te Dejtonski mirovni sporazum iz zadnje ratne 1995. godine.

³² Damir Banović, *a.g.e.*, s. 26-27.

³³ Smail Čekić, *Research of...* s. 89.

³⁴ Smail Čekić, *Agresija na Bosnu...*, s. 1124.

Međunarodna zajednica je sve glasnije i češće govorila o završetku rata i uspostavljanju mira u Bosni i Hercegovini.

Rat u BiH zaustavljen je Daytonskim sporazumom koji je sklopljen u mjestu Dayton, savezna država Ohio, Sjedinjene Američke Države (Puni naziv sporazuma je General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina).³⁵ Od 1 do 21. oktobra na konferenciji Bošnjake je predstavljao predsjednik Republike Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović, Srbe je predstavljao predsjednik Jugoslavije (u tom trenutku Srbije i Crne Gore) Slobodan Milošević dok je hrvatsku stranu predstavljao predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman. Međunarodnu zajednicu predstavljao je američki diplomata Richard Holbrooke i general Wesley Clark. Sporazum je oficijalno potpisan od strane tri predsjednika 14. decembra 1995. godine u Elisejskom dvoru u Parizu. Vlasnik originala sporazuma je Republika Francuska. Zanimljiv detalj konferencije bio je odbijanje potpisa ugovora od strane Bošnjaka zbog nerješavanja statusa grada Brčko. Nakon što je Međunarodna Zajednica dala riječ da će se to pitanje naknadno riješiti, Bošnjaci su pristali na potpisivanje sporazuma. Dejtonski mirovni sporazum počeo je temama priznanja Bosne i Hercegovine od strane susjednih država, ustava, vlade, pitanje odgovornosti i ovlasti centralne vlade u odnosu na vlade autonomnih regija kao i pitanjem povratka izbjeglica i raseljenih lica. Nasuprot zločinima i genocidu, na osnovu sporazuma Srbi su dobili 49% teritorije BiH (entitet Republika Srpska) a Bošnjaci i Hrvati dijelili su teritoriju od 51% (Federacija BiH).³⁶ Federacija BiH podijeljena je između Bošnjaka i Hrvata u odnosu 30%-21%. Tokom ratnih sukoba Srbi su držali 46% (23 687 kvadratnih km) teritorije države, Bošnjaci 28% (14 361 kvadratnih km) dok su Hrvati pod svojom kontrolom držali 26% (što je bilo ekvivalentno 13 082 kvadratnih km).³⁷ Mirovnim sporazumom Srbi su dobili 49%. Srpski entitet unutar Bosne i Hercegovine dobio je ovlasti organiziranja vlade, sistema vojske i policije te dozvolu da organizira sopstveni obrazovni i školski sistem. Vanjska politika predata je u ovlaštenje Predsjedništva BiH. Predsjedništvo BiH sačinjeno je od 3 člana iz reda konstitutivnih naroda (Bošnjaci, Srbi i Hrvati) i odlučeni da se odluke donose konsenzusom.

³⁵ Vidi: Rusmir Mahmutćehajić, *Bosna nakon Dejtona*, Spirit of Bosnia, Sarajevo 1998, s. 7-8.

³⁶ R. Mahmutćehajić, *a.g.e.*, s. 2-3.

³⁷ Nedžad Latić, Isaković Zehrudin, *Armija Bosne i Hercegovine*, NIPP Ljiljan, Sarajevo 1997, s. 80.

Drugi entitet Federacija Bosne i Hercegovine osnovan je na osnovu dogovora iz Washingtona 1994. godine između Bošnjaka i Hrvata.³⁸ Na osnovu ovog sporazuma Federacija je sastavljena od 10 kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski, Kanton Srednja Bosna, Hercegovačko-neretvanski, Zapadno-hercegovački, Livanjski i Sarajevski kanton). Pod kontrolom Bošnjaka je Unsko-sanski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski i Sarajevski kanton a kantoni sa hrvatskom većinom su Posavski, Hercegovačko-neretvanski te Livanjski kanton. Srednjo-bosanski kanton sa središtem u Travniku ostao je nepodijeljen. Što se tiče sigurnosnog dijela mirovnog sporazuma, kreatori Dayton-a dogovorili su slanje 60 hiljada vojnika (IFOR) koji je 2010. godine spao na 2000 vojnika. IFOR jedinice zamijenjene su EUFOR-om.³⁹

4. Ustav postdejtonske Bosne i Hercegovine

Do mira u Bosni i Hercegovini se nije došlo laskim putem. Prvi pokušaj okončanja rata i postizanje mira bio je tzv. Cutileirov ili Lisabonski plan kojeg su u martu 1992. godine predstavili Peter Carrington⁴⁰, predsjedavajući mirovne konferencije o bivšoj Jugoslaviji i Jose Cutileiro, predsjedavajući mirovnih pregovora o BiH. Plan je predviđao BiH kao uniju tri kantona formiranih na etničkom principu. BiH bi po tom planu imala dvodomnu strukturu skupštine BiH sastavljene od Predstavničkog doma i Doma naroda. Niti jedna strana nije prihvatila sporazum. Drugi mirovni plan bio je Vance-Owenov plan iz 1993. godine nazvan po Davidu Owenu, predsjedavajućem Europske Zajednice u mirovnim pregovorima i Cyrus Vance-u, kopredsjedavajućem Upravnog odbora mirovne konferencije o Jugoslaviji u ime UN-a.⁴¹ Plan je predviđao uspostavu federalne BiH sastavljene od 10 kantona. Odluke bi se donosile konsenzusom a postojao bi i kolektivni šef države. Odbila ga je srpska strana. Treći mirovni sporazum bio je Owen-Stoltenbergov plan naslovljen kao „ustavni sporazum o savezu republika BiH“. BiH bi bila konfederacija tri nacionalne države. Postojalo bi Predsjedništvo i Savjet ministara kao i Sabor sastavljen od po 40 članova iz svake republike. Odbijen je od strane Bošnjaka. Washingtonski sporazum iz 1994. godine bio je prvi uspješni sporazum koji je prekinuo bošnjačko-hrvatske sukobe i na taj način stvorio uslove formiranja Federacije Bosne i Hercegovine. Po sprazumu predviđalo se formiranje 10 kantona. Sljedeći

³⁸O. Karatay, *a.g.e.* s. 69.

³⁹D. Banović, *a.g.e.*, s. 46.

⁴⁰Vidi: A. Mulaomerović, *a.g.e.*, s. 86

⁴¹Mirko Pejanović, *Istorijsko oblikovanje regija i mogućnosti uspostave regionalne strukture Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Fakultet Političkih nauka, Sarajevo 2007, s. 73-74

sporazum bio je plan kontakt grupe iz 1994. godine koji je uključivao sporazum po formuli 51-49 i tako uspostavio temelj kreiranju konačnog mirovnog sporazuma u Daytonu.⁴²

Bosna i Hercegovina je sa dejtonskim sporazumom dobila veoma složenu unutarnju organizaciju sto je nastalo na osnovu uticaja velikog broja faktora. Prije svega tu se radi o raspadu pravnog, političkog i ekonomskog sistema bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije a potom i početak rata na tlu Bosne i Hercegovine. Rat je okončan mirom koje su sve tri zaraćene strane prihvatile. I pored ratnih dejstava Bosna i Hercegovina je sačuvala svoj suverenitet i teritorijalni integritet.⁴³ Kao jedan od glavnih rezultata mirovnog sprazuma je i ustav. Ustav Bosne i Hercegovine pripada kategoriji kratkih ustava i ustavom nije potvrđen oblik vladavine. Bosna i Hercegovina nije jedina država u svijetu gdje se u ustavu neodređuje oblik vladavine niti se on može razumijeti iz naziva države. O obliku uređenja Bosne i Hercegovine može se reći da ima republikanski oblik vladavine. Odrediti sistem uređenja Bosne i Hercegovine je veoma teško zbog političkog sistema i federalnog uređenja sa četiri nivoa vlasti što Bosnu i Hercegovinu čini jednom od najsloženijih država svijeta.⁴⁴ To proizilazi iz činjenice da su zaraćenje strane imale suprotna mišljenja o njenom državno-pravnom statusu.

Po jednom koji su zastupali patriote Bosna i Hercegovina treba da bude unitarna država prema ustavu koji je važio do rata a po drugom koji je bio zastupljen od rušilačkih faktora je da etničke teritorije stvorene tokom rata, trebaju da budu temelj uređenja i da takvo stanje treba da bude međunarodno verificirano. Okončanje rata podrazumijevalo je pronalazak kompromisa i rješenja državno-pravnog statusa Bosne i Hercegovine.⁴⁵ Mirovnim sporazumom u Dayton-u 1995. godine nije određen sistem. Prema ustavu, BiH je asimetrična federacija. Također ustav BiH ima i elemente unije. Po nekim pravnicima BiH je po ustavu federacija „sui generis“. Ustav BiH pripada kategorijama federalnih i republikanskih ustava. Da se radi o republikanskom obliku vladavine možemo razumjeti iz činjenice da postoji izborni šef države ali ustav ne definiše BiH kao republiku zbog mnogo faktora prije svega nesuglasica nacionalnih političkih elita. Po drugom mišljenju, BiH je konfederacija ali onda se ne može odrediti kao republika jer konfederacija nije država i nema svoj oblik vladavine. Međutim član V

⁴² Mirko Pejanović, *a.g.e.*, 2007., s. 75

⁴³ Stav uglednog profesora Kasima Trnke koji je jedan od najvećih eksperata ustavnog prava u BiH.

⁴⁴ D. Banović, *a.g.e.*, s. 70.

⁴⁵ Rusmir Mahmutćehajić, *Bosna nakon Dejtona*, Spirit of Bosnia, Sarajevo 1998, s. 4-6.

ustava BiH jasno nam kazuje da je BiH republika a ustav koji proklamuje republikanski oblik vladavine naziva se republika.

Iako BiH pripada europsko-kontinentalno ustavnoj pravnoj tradiciji njen važeći ustav pisan je po uzoru na američki ustav. Svaki član sa izuzetkom članova I i IX uređuju konkretnu oblast ustavne materije. Također, ustav BiH se poredi sa ustavima Njemačke i Japana poslije II. svjetskog rata. Razlog leži u tome što ga nisu donijele domaće institucije.⁴⁶ Prema sporazumu iz Dayton-a sva tri naroda u BiH su konstitutivna što znači da su pojedinačno ravnopravna sa ostalim narodima. Pritom u isto vrijeme niti jedan narod nije konstitutivan na cijeloj teritoriji BiH. Narodi su konstitutivni na jednoj polovini dok su na drugoj polovini zemlje građani drugog reda ili čak imaju status nacionalne manjine. Jedna od najvećih nedostataka ustava BiH je i ne postojanja tužiteljstva na državnom nivou već samo na entitetskim nivoima. Na kraju možemo zaključiti da je BiH ustavom konstituirana kao složena državna zajednica koja se sastoji iz jedne federacije i jedne republike te ju je zbog te činjenice teško ustavno-pravno definirati. Ustavno uređenje u BiH je samo po sebi antinomično jer ga u svakom trenutku može suspendirati Visoki Predstavnik.

5. Ured Visokog Predstavnika u Bosni i Hercegovini, njegova funkcija i ovlasti

Nakon sklapanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, 8. i 9. decembra 1995. godine u Londonu je održana Konferencija o provedbi mira u Bosni i Hercegovini čiji je cilj bio pronaći podršku za uspješno provođenje sporazuma.⁴⁷ Nakon sastanka osnovano je Vijeće za Implementaciju mira (Peace Implementation Council-PIC) koji je bio sačinjen od 55 država i organizacija koje su na razne načine pomagale BiH tokom agresije.⁴⁸ Također na Londonskoj konferenciji došlo je i do uspostave upravnog odbora PIC-a koji pod predsjedavanjem Visokog Predstavnika funkcionira kao izvršno tijelo vijeća koji daje političke smjernice PIC-u. Dejtonski mirovni sporazum je BiH stavio pod protektorat ili starateljstvo. Izvršivši

⁴⁶ D. Banović, *a.g.e.*, s. 57.

⁴⁷ <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5794&langTag=bs-BA>

⁴⁸ Članice za Implementaciju mira (PIC) bile su: Albanija, Austrija, Belgija, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Češka, Danska, Egipat, Finska, Francuska, Grčka, Hrvatska, Irsk, Italija, Japan, Jordna, Kanada, Kina (do 2000. godine), Luksemburg, Mađarska, Malezija, Maroko, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Oman, Pakistan, Portugal, Rumunija, Ruska Federacija, Saudijska Arabija, Jugoslavija, SAD, Slovenija, Španija, Švedska, Švicarska, Turska, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo. Također dio PIC-a bilo je Vijeće za Brčko (ukinuto 1999. godine), EBRD, Europska komisija, ICRC, ICTY, IMF, OSCE, Untaes (ukinut 1998. godine), NATO, UN, Vijeće Europe, UnHCHr i UnHCr.

analizu odluka donesenih u periodu 1996.-2010. godine vidimo da je mnogo njih doneseno od strane Visokog Predstavnika. Kao posljedicu toga imamo situaciju da se država nalazi u poziciji protektorata i da se njen ustav ne provodi. OHR i Visoki Predstavnik svoju poziciju pravdaju Aneksom X Dejtonskog mirovnog sporazuma kao i političkim deklaracijama (posebno tzv. Bonskim ovlastima). Vrlo neprecizna i široka ovlaštenja Visokog Predstavnika tumačena su 10. decembra 1997. godine na Bonskoj konferenciji Vijeća za Implementaciju mira. Konferencija je rezultirala pozdravljanjem namjere da Visoki Predstavnik donosi pravno obavezujuće odluke korištenjem Bonskih ovlasti. Često se dešavalo da Visoki Predstavnik ima ulogu zakonodavca (svojim odlukama nametao je zakone na nivou države i entitetskim nivoima) kao i ulogu ustavotvorca (svojim odlukama nametao je donošenje amandmana na ustav BiH). Visoki Predstavnik nije ni na koji način odgovoran bilo kojoj državi jer ne predstavlja organ niti jedne države pa ni BiH i njegova ponašanja ne mogu povlačiti odgovornost bilo koje države.

Od 2002. godine Visoki Predstavnik obavlja i funkciju specijalnog predstavnika Europske Unije u Bosni i Hercegovini i predstavlja glavni faktor prisustva Europske Unije u BiH. Sadašnji Visoki Predstavnik je Valentin Inzko koji je sedmi predstavnik međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini i četvrti specijalni predstavnik EU. Na dužnost je stupio 26. marta 2009. godine. Prvi Visoki Predstavnik bio je Carl Bildt, bivši premijer Švedske i specijalni pregovarač EU u progovorima o okončanju rata u BiH. Na poziciji Visokog Predstavnika bio je od 1995. do 1997. godine. Naslijedio ga je Carlos Westerndorp, bivši državni sekretar za EU i ministar vanjskih poslova Španije. Na dužnosti Visokog Predstavnika bio je od juna 1997. do jula 1999. godine. Treći Visoki Predstavnik bio je Wolfgang Petritsch, bivši specijalni pregovarač za Kosovo. Dužnost je obavljao od augusta 1999. do maja 2002. godine. Njega je zamijenio Paddy Ashdown, engleski političar koji je na mjestu Visokog Predstavnika bio između maja 2002. i januara 2006. godine. On je ujedno i prvi specijalni predstavnik Europske Unije u Bosni i Hercegovini. Na njegovo mjesto došao je Christian Swarz-Schiling, njemački diplomata koji se kratko zadržao (februar 2006.- jun 2007.). Na njegovo mjesto došao je slovački političar Miroslav Lajčak. (juli 2007. do marta 2009. godine).

Široke ovlasti Visokog Predstavnika obuhvataju i provedbu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Osim Visokog Predstavnika i OHR ureda Dejtonskim mirovnim sporazumom predviđa se i široka odgovornost po pitanju ljudskih prava za organizacije poput UNHCR-a i OSCE-a. Jedna od odluka Vijeća za Implementaciju mira u Bosni i Hercegovini na konferenciji

održanoj u Londonu 8. i 9. decembra 1995. godina je i ta da će Visoki Predstavnik predsjedavati specijalnim snagama za ljudska prava u Sarajevu.⁴⁹ Kako je gore navedeno ured OHR-a i Visoki Predstavnik za BiH koji je ujedno i specijalni predstavnik EU-a u BiH imaju široke ovlasti kada su u pitanju odluke koje donosi. Visoki Predstavnik izvornu nadležnost za svoje djelovanje dobiva izvan BiH. U tom smislu postoji i mišljenje da Visoki Predstavnik predstavlja „ad hoc“ diplomatsku misiju u BiH, odnosno stalnu misiju „sui generis“ Europske Unije.

6. Ekonomsko stanje postratne Bosne i Hercegovine

Agresija na Bosnu i Hercegovinu koja se dogodila u periodu između 1992. i 1995. godine bitno je uticala na razaranje privrede i ekonomije države. Skoro svi privredni centri i sve fabrike pretvorene su u fabrike oružja za potrebe rata. Kada se analizira ekonomija neke države onda se kao prvi i najvažniji indikator ističe Bruto domaći proizvod (BDP) te zemlje. Vrijednost BDP-a BiH od završetka rata do 2009. godine bio je u konstantnom porastu ali se ne smije zaboraviti činjenica da je zbog ratnih dejstava država pretrpjela ogromne štete i da je do 2009. godine uspjela dostići tek 80% BDP-a koji je imala prije rata.⁵⁰ Premda postoji trend povećanja BDP-a po stanovniku u BiH, ona jos uvijek zaostaje za državama regije. Tako BDP BiH iznosi svega 36,5% BDP-a Hrvatske te 23% BDP-a Slovenije što je nedovoljno za neki veći napredak u skorije vrijeme te da bi se to dogodilo treba raditi na mnogim reformama što bi dalo rezultate povećanja BDP-a a time i standarda života građana BiH.⁵¹ Što se tiče radno sposobnog stanovništva, po anketi iz jula 2009. godine u BiH živi 2,6 miliona radno-sposobnog stanovništva. Zaposlenih i onih koji aktivno traže zaposlenje je 1,1 milion a broj neaktivnog stanovništva je 1,5 miliona. Po tim podacima BiH zauzima predzadnje mjesto ispred Makedonije (nezaposleost toj državi iznosi 32,1%) po broju nezaposlenih u regiji. Zbog te činjenice broj penzionera raste iz godine u godinu a smanjuje se broj osiguraonika.

Najsređeniji i najbolji sektor privrede BiH je bankarski sektor. U BiH posluje 29 banaka od kojih 19 u Federaciji BiH i 10 u entitetu RS. Od banaka koje posluje u BiH izdvajaju se Raiffeisen banka sa tržišnim udjelom od 20,3% (4,2 milijarde KM), te Unicredit Group sa udjelom od 19,7% (4,08

⁴⁹ D. Banović, *a.g.e.*, s. 152.

⁵⁰ D. Banović, *a.g.e.*, s. 202.

⁵¹ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, *Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodnom pristupu*, Tematski Bilten 01, ISSN 1840-1058, Sarajevo 2017, s. 9-13.

milijardi KM). Slijede ih sa Hypo Alpe Adria Bank 19,2% (3,92 milijarde KM), NLB banka sa 9,8% (2,04 milijarde KM), kao i Intesa Sao Paolo 5,61% (1,16 milijardi KM). U BiH su aktivne dvije berze (Sarajevska i Banjalučka) sa ukupnim tržišnim kapitalom od 10,09 milijardi KM i ostvarenim prihodom od 397,7 miliona KM u 2009. godini.⁵² Nacionalna valuta je BAM (bosnian mark) i aktivna je od 1998. godine. Vezana je za Euro i vrijednost je nepromjenjiva (1 Euro= 1,95583; 1 BAM=0,51129 Euro). Najveći strani investitor u Bosni u Hercegovini je Turska sa ulaganjima od 185,7 miliona KM (što je ekvivalentno 100 miliona eura). Ulaganje u BiH do 2007. godine bilo je 90% iz EU zemalja. Najveći EU ulagači u BiH su Austrija 90,2 miliona, Hrvatska 74,4 miliona, Srbija 62,3 miliona te Slovenija sa 60 miliona KM. Također najveća razmjena robe vršila se sa EU zemljama (50%), prije svega sa Njemačkom, Italijom i Slovenijom. Najviše se ulagalo u novac i opremu (85%). Treba napomenuti da je uvoz veći od izvoza. Najviše se uvoze naftni derivati i mehanički materijali a izvoz se bazira na mehaničkim materijalima kao što su aluminij, čelik i željezo. Također BiH izvozi električnu energiju te drvo i drvene proizvode. Kada analiziramo ekonomiju BiH dolazimo do činjenica da ekonomija BiH ima mnogo problema od kojih su najvažniji konkurentnost na vrlo jakom tržištu a posebno na tržištu EU, loša tehnološka opremljenost kao i nesređeno ustavno i političko uređenje države.

7. Politički sistem i aktivne političke stranke u Bosni i Hercegovini nakon Dejtona

Uređenje BiH je jedno od najkompliciranijih uređenja u Europi. Postoji mnogo razloga za ovakvo organiziranje BiH koje je ustanovljeno u Daytonskom mirovnom sporazumu a glavni razlozi su teško pronalaženje kompromisa između bošnjačke, srpske i hrvatske strane.⁵³ Želja Bošnjaka i svih patriota jeste normalno uređena i centralizirana, funkcionalna država BiH dok se ostale dvije strane zalažu za decentraliziranu državu sa velikim ovlastima entiteta. Najviši izvršno politički organ BiH je Predsjedništvo. Ono se sastoji od po jednog predstavnika iz reda konstitutivnih naroda (Bošnjaci, Srbi i Hrvati). Svaki član ima mandat od 8 mjeseci da predsjedava Predsjedništvom BiH. Pored Predsjedništva BiH na najvišem nivou vlasti postoji i Vijeće ministara sastavljeno od 10 članova (šef Vijeća i 9 članova). Nositelj zakonodavne vlasti u BiH je Parlament BiH koji se sastoji od Predstavničkog Doma koji ima 42 člana i Doma Naroda koji broji 15 članova. Također postoje i komisije Predstavničkog Doma a to su

⁵² D. Banović, *a.g.e.*, s. 207.

⁵³ D. Banović, *a.g.e.*, s. 54.

Ustavnopravna komisija, komisija za vanjske poslove, trgovinu i carine, finansije i budžet, saobraćaj i komunikacije, ravnopravnost polova te komisija za pripremu izbora članova Vijeća Ministara. Kada su u pitanju entiteti, u većem entitetu Federaciji BiH postoji Predsjednik te Parlament FBiH koji se sastoji od Zastupničkog Doma koji broji 140 članova te Doma Naroda koji ima 80 članova (30 Bošnjaka, 30 Hrvata i 20 srba). Manji entitet RS ima Predsjednika te Narodnu skupštinu koja broji 83 člana. Treća teritorijalna jedinica Distrikt Brčko ima skupštinu od 31 člana te vladu koju čine gradonačelnik grada Brčko, zamjenik gradonačelnika, glavni koordinator i šefovi odjeljenja.⁵⁴

Bosna i Hercegovina je demokratska država sa mnogo političkih stranaka. Među mnogim strankama ipak se ističu tri koje su na početku svog djelovanja imale ulogu nacionalnih pokreta. Te stranke su SDA (bošnjačka), SDS (srpska) i HDZ (hrvatska) nacionalna stranka koje čine okosnicu političkog djelovanja u BiH. Ostale stranke su uglavnom nastale erozijom ove tri koje su poslije 1996. godine počele da gube ulogu nacionalnih pokreta a sve više postajale partije.

Stranka Demokratske Akcije (SDA): Najvažnija i najveća partija Bošnjaka.⁵⁵ Uglavnom poziciona stranka a možemo je označiti kao partiju desnog centra. U deklaraciji navodi zalaganje za uređenje BiH kao republike, građanske i demokratske države. Veliki udarac stranci desio se odlaskom Harisa Silajdžića, bivšeg ministra vanjskih poslova BiH u toku rata, i odlaskom dijela kadra zajedno sa njim. Stranka insistira na očuvanju tradicionalnih vrijednosti porodice i afirmisanju bh. identiteta. Zalaže se za tržišnu privredu i razvoj poljoprivrede. Zalaže se i za ulazak BiH u EU i NATO. Trenutni predsjednik je Bakir Izetbegović.⁵⁶

Srpska demokratska stranka (SDS): Osnovana kao nacionalni pokret 1990tih godina s ciljem očuvanja srpskih interesa u BiH. Imala je aktivnu ulogu u ratu u BiH. Po završetku rata nastoji zaštititi interese RS-a unutar BiH. Međutim, SDS je poslije rata bio u velikim problemima zbog unutarstranačkih sukoba kao i optužnica ICTY-a za genocid protiv Karadžića, Krajišnika i Biljane Plavšić koji su bili na rukovodećim pozicijama stranke. Iako je stranka pobijedila na izborima 1996. godine izgubila je popularnost i pad se nastavio u narednim godinama. Od 1998. godine do 2010. godine SDS je bila i pozicija i opozicija. Novi problemi su se desili kada je kadar stranke Čavić i Kalinić osnovali nove stranke

⁵⁴ O. Karatay, *a.g.e.*, s., 26.

⁵⁵ M. Pejanović, *a.g.e.*, 2006., s. 38.

⁵⁶ Vidi: Mato Đoković, *Moji razgovori sa Alijom*, Gik Oko, Sarajevo 2003, s. 15-18.

(Demokratska Partija i Savez za demokratsku srpsku). Program stranke bazira se na očuvanju tradicije srpskog naroda te solidarnosti za siromašne u pravoslavnom duhu i tradiciji. Zalaže se za ulazak BiH u EU ali je protiv ulaska u NATO. Predsjednik je Vukota Govedarica.

Hrvatska demokratska zajednica (HDZ): Najveća hrvatska stranka u BiH, nastala kao nacionalni pokret 1990tih godina. 1990. godine dobila je 80% glasova Hrvata u BiH. Zalaže se za očuvanje hrvatskih interesa te nacionalne slobode i konstitutivnosti hrvatskog naroda sa ostala dva naroda u BiH. Aktivno je učestovala u ratu kao i u postratnim političkim dešavanjima. Zalaže se za treći entitet koji bi pripao Hrvatima. Ni ova stranka nije prošla bez unutarstranačkih problema. Prvi problem javio se 2000. godine kada ugledni član stranke Krešimir Zubak napušta stranku i osniva Hrvatsku inicijativu. Drugi raskol desio se kada je Božo Ljubić napustio stranku i osnovao HDZ 1990. Stranka ima zastupnike u parlamentima na svim nivoima vlasti. Program stranke bazira se na kršćanskoj i hrvatskoj tradiciji i kulturi. Predsjednik stranke je Dragan Čović.

Socijaldemokratska partija (SDP): Nasljednik saveza komunista i predstavnik lijeve orijentacije. Kako sami ističu, partija se razvijala na temelju europske i bosanske socijaldemokratije, radničkog i seljačkog pokreta kao i poukama iz antifašističke borbe 1941.-1945. godine. Svoje korijene vežu za socijaldemokratsku stranku osnovanu 1909. godine u Sarajevu.⁵⁷ Zagovornik je promjene ustava i davanje prednosti građanskom konceptu u odnosu na nacionalni koncept.⁵⁸ Zalaže se za tri nivoa vlasti (lokalni, regionalni i državni) od kojih bi regionalni nivo vlasti bio utemeljen na osnovu ekonomije. Također se zalažu za ulazak BiH u EU i NATO. Trenutni predsjednik stranke je Nermin Nikšić.

Stranka za Bosnu i Hercegovinu (SBiH): Nastala otcjepljenjem članova SDA na čelu sa Harisom Silajdžićem 1996. godine. Silajdžić je bio ministar vanjskih poslova BiH tokom agresije te svojim snažnim zalaganjem mnogo pomogao u priznavanju nezavisnosti BiH u svijetu. Iako se stranka deklarira kao bosanska, ona je zapravo bošnjačka stranka koja se zalaze za ukidanje entiteta te upostavu kantona i čvrstu centralizaciju BiH. Zanimljivo je i to da je stranka od 1996. godine pa do 2010. bila cijelo vrijeme poziciona stranka (sama ili u koaliciji). Predsjednik je Amer Jerlagić.

Stranka nezavisnih socijaldemokrata (SNSD): Srpska stranka nastala u entitetu RS i jedna od rijetkih stranaka koja nije nastala iz SDS-a. Prvo je osnovana Stranka nezavisnih socijaldemokrata 1996. godine koja potom

⁵⁷ Glas Slobode, *Zvanični list Socijaldemokratske Partije BiH*, juni 2016.

⁵⁸ M. Pejanović, *a.g.e.*, 2007, s. 79-80.

stupa u savez sa Demokratskom socijalističkom partijom. U toku rata bili su opozicija SDS-u predvođeni Miloradom Dodikom a po završetku rata svoje političko djelovanje fokusirali su na općine u dolini rijeke Vrbas (općine Banja Luka, Bosanska Gradiška, Laktaši i Srbac).⁵⁹ Tek poslije 1998. godine šire se po cijelom entitetu RS. Poslije krize 1997. godine koja je nastala potezima Biljane Plavšić, Dodik je pomoću zapadnih zemalja preuzeo vlast u RS-u formirao vladu. 2000. godine stranka gubi vlast u RS-u i pobjedu odnosi koalicija SDS-PDP (stranka koju je osnovao Mladen Ivanić, trenutni član Predsjedništva BiH iz reda srpskog naroda). Povodom krize koja je uslijedila u sljedećim godinama, 2004. godine koalicija SDS-PDP daje ostavku što SNSD i Milorad Dodik koriste i formiraju vladu. SNSD bio je apsolutni pobjednik na izborima 2006. godine. Od tada su pozicija u vlasti u entitetu RS. Zalažu se za ulazak BiH u EU a protiv su ulaska u NATO. Vremenom stranka SNSD prelazi i socijalističko orijentirane stranke u desnu, nacionalno orijentiranu stranku. Predsjednik je Milorad Dodik.

Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990): Nastao poslije unutarstranačkih izbora stranke HDZ 2006. godine kada je pobijedio Dragan Čović a njegov protiv kandidat Božo Ljubić napustio stranku i osnovao HDZ 1990. Pripada partijama desnog centra, bliski su europskoj narodnoj stranci. Zalažu se za bolje i jače odnose BiH i Hrvatske kao i preuređenja BiH te osnivanja hrvatskog trećeg entiteta.⁶⁰ Podržavaju ulazak BiH u EU i NATO savez. Predsjednik je Božo Ljubić.

Iako je broj stranaka koje su učestvovala u izborima od 1996. godine pa do danas veoma velik, tek mali broj stranaka se može klasificirati kao parlamentarne stranke. To su prije svega tri glavne nacionalne stranke nastale prije rata kao nacionalni pokreti (SDA, SDS i HDZ) i koje su učestvovala u svim mandatima Predstavničkog doma Parlamenta BiH. Ove stranke su osvajale najveći broj mandata na svim izborima sa izuzetkom na izbore održane 2010. godine kada je parlamentarnu većinu imala SDP. Što se tiče finansiranja stranaka, stranke najveći dio novca dobijaju iz budžeta (82%).⁶¹ Specifičnost bosanskog sistema leži u tome da stranke dobijaju iz različitih budžeta, od državnog preko entitetskih, kantonalnih pa do općinskih budžeta.

8. Zaključak

Na kraju možemo doći do zaključka da u državi BiH postoji mnogo problema koji proizilaze iz niza faktora a kao glavni od njih uzima se ustav

⁵⁹ <http://www.snsd.org/index.php/o-snsd-u>

⁶⁰ http://www.hdz1990.org/?page_id=1031

⁶¹ D. Banović, *a.g.e.*, s. 357.

koji je napravljen u Dejtonskom mirovnom sporazumu i koji je zaustavio rat ali nije pronašao način za dalje funkcioniranje države. Također, jedan od bitnijih faktora je Ured OHR-a i Visoki Predstavnik čije su nadležnosti prevelike i to čini BiH protektoratom ili poluprotektoratom. Sljedeći od niza faktora jeste i slaba ekonomija koja je pretrpjela mnogo štete tokom rata i koja se nije vratila na predratni nivo a zbog loše situacije tehnološki zaostaje za zemljama regiona i Europe. Od ostalih problema izdvajaju se separatističke namjere RS-a i blokiranje rada institucija BiH. Težnja srpskog naroda za nezavisnošću entiteta RS donosi niz problema kako političkih tako i socijalnih. U posljednje vrijeme javlja se problem nefunkcioniranja FBiH i zahtjev Hrvata za trećim entitetom što bi dalje ugrožavalo stabilnost i legitimnost Bosne i Hercegovine. I pored svih navedenih problema ne treba se zaboraviti činjenica da je Bosna kroz svoju dugu historiju bila mnogo puta pred velikim izazovima i da je izašla kao pobjednik. Dokaz tome je njena hiljadugodišnja državnost.

IZVORI

- Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, *Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodnom pristupu*, Tematski Bilten 01, ISSN 1840-1058, Sarajevo 2017.
- Alp, İlker, “*Balkan Yarımadasındaki Gelişmeler*”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:44, Yıl:23, Ankara 1998.
- Alp, İlker, “*Balkan ve Yugoslavya Olayları*”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:332, Yıl:111, Ankara 1992.
- Alp, İlker, “*1990’larda Yugoslavya ve Bosna-Hersek*”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, Cilt:1, Edirne 2011.
- Banović, Damir, Gavrić, Saša, *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini*, University Press, Sarajevo 2011.
- Čekić, Smail, *Agresija na Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo 2011.
- Čekić, Smail, *Research of genocide victims, with a special emphasis on Bosnia and Herzegovina*, Institute for the research of crimes against humanity and international law of the University of Sarajevo, Sarajevo 2009.
- Đoković, Mato, *Moji razgovori sa Alijom*, Gik Oko, Sarajevo 2003.
- Filipović, Muhamed, *BiH- Najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i povijesne činjenice*, Compact-E, Sarajevo 1997.
- Glas Slobode, “*Zvanični list Socijaldemokratske Partije BiH*”, juni 2016.

Ibrahimagić, Omer, *Državno-pravni razvitak Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 1998.

Imamović, Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Preporod, Sarajevo 1997.

Karatay, Osman, *Bosna-Hersek Barış Süreci- Dayton Barış Antlaşması eki ile*, KaraM Yayınları, Ankara 2002.

Latić, Nedžad, Isaković Zehrudin, *Armija Bosne i Hercegovine*, NIPP Ljiljan, Sarajevo 1997.

Malcolm, Noel, *Bosnia- A Short History*, Macmillan, London 1996.

Mulaomerović, Admir, *Iskušenje Opstanka, Izetbegovićevih deset godina 1990-2000*, Sarajevo 2009.

Mahmutćehajić, Rusmir, *Bosna nakon Dejtona*, Spirit of Bosnia, Sarajevo 1998.

Pejanović, Mirko, *Demografsko-migracijski problemi u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini*, Fakultet Političkih nauka, Sarajevo 2006.

Pejanović, Mirko, *Istorijsko oblikovanje regija i mogućnosti uspostave regionalne strukture Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Fakultet Političkih nauka, Sarajevo 2007.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın nu:7, Bosna-Hersek ile ilgili Arşiv Belgeleri 1516-1919.

Zimmerman, Warren, *Origins of a catastrophe; Yugoslavia and its destroyers*, Times Books, New York 1999.

<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kulturocid-nad-ferhadijom>

<http://www.nap.ba/new/vijest.php?id=16819>

<https://www.klix.ba/vijesti/bih/krvavi-bajram-1992-godine-bijeljina-je-bila-proba-za-rat-u-bih/160404027>

<http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/dragan-vikic-o-2-maju-1992-godine-patriotske-snage-i-policija-bih-su-taj-dan-pretvorile-u-dan-pobjede/169124>

<http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=5794&langTag=bs-BA>

<http://www.snsd.org/index.php/o-snsd-u>

http://www.hdz1990.org/?page_id=1031

DODACI

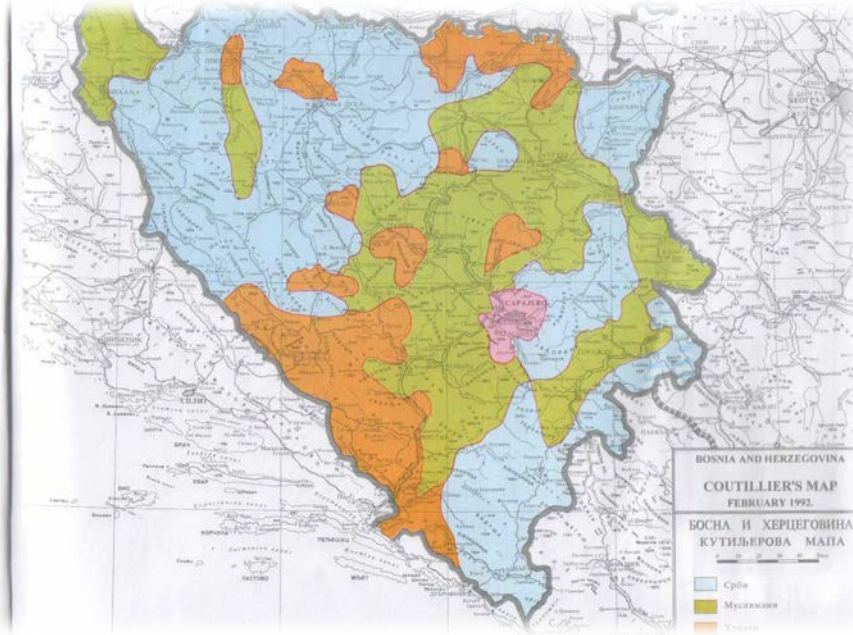

EK-1: Karta Bosne i Hercegovine

https://www.jabuka.tv/wp-content/uploads/2015/05/BiH_karta-810x523.jpg

(13.04.2017)

ENES TURBIĆ

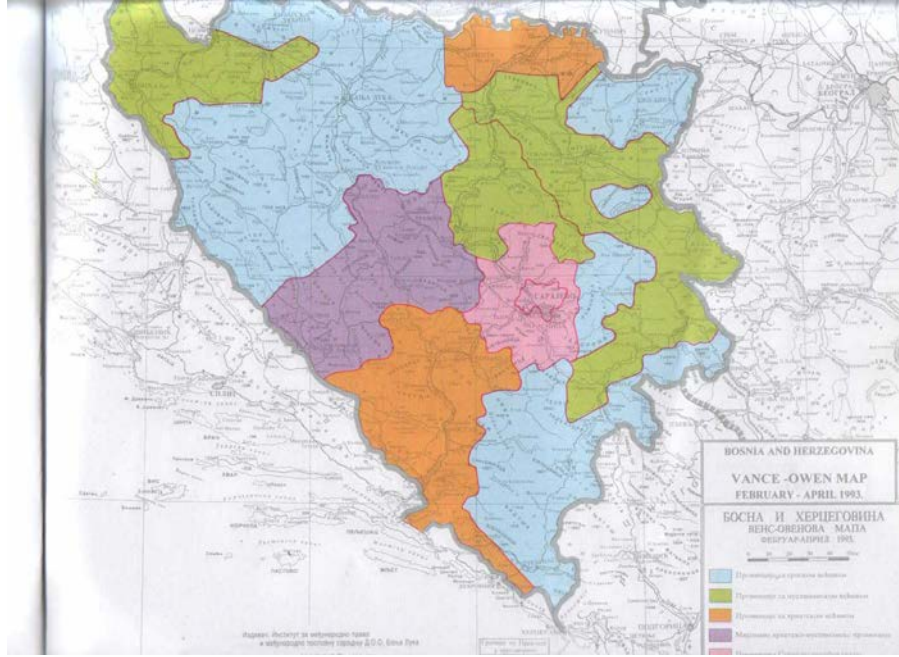

EK- 2 Karta Bosne i Hercegovine na osnovu predloženog Kutiljerovog plana iz 1992. godine.

<http://img.photobucket.com/albums/v629/ratnik/333.jpg>

(13.04.2017)

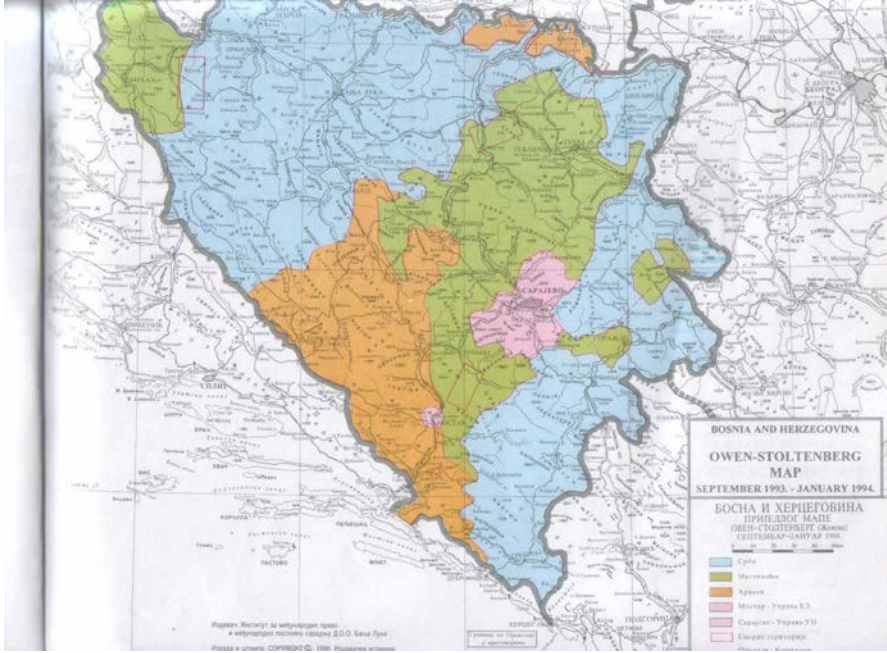
BOSNA I HERCEGOVINA: ANALIZA USTAVNOG,
DRŽAVNO-PRAVNOG I POLITIČKOG UREĐENJA

EK-3 Karta Bosne i Hercegovine na osnovu predloženog Vance-Owen-ovog plana iz 1993. godine.

<http://img.photobucket.com/albums/v629/ratnik/4444.jpg>

(13.04.2017)

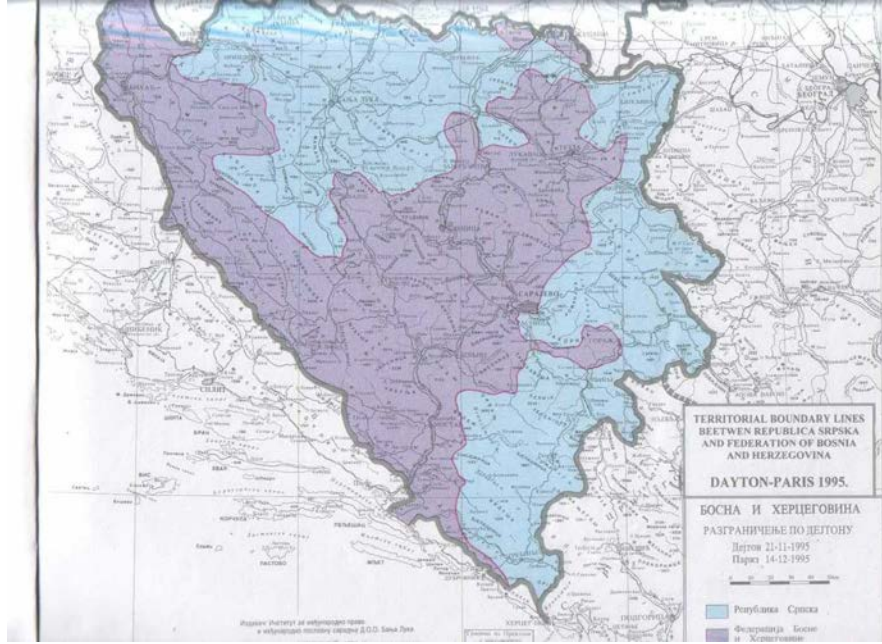

EK-4 Owen- Stoltenberg plan za Bosnu i Hercegovinu iz 1994. godine.

<http://smg.photobucket.com/user/ratnik/media/55555.jpg.html>

(13.04.2017)

BOSNA I HERCEGOVINA: ANALIZA USTAVNOG,
DRŽAVNO-PRAVNOG I POLITIČKOG UREĐENJA

EK-5 Bosna i Hercegovina na osnovu Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine koji je prihvaćen od sve tri zaraćene strane.

<http://smg.photobucket.com/user/ratnik/media/22.jpg.html> (13.04.2017)

EK-6 Potpis Dejtonskog mirovnog sporazuma u Parizu 1995. godine (s desna na lijevo: Predsjednik Republike Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović, Predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman te Predsjednik Savezne Republike Jugoslavije Slobodan Milošević)

http://www.rtvusk.ba/files/news/565024aa17f209.31875053_dejtonski-sporazum1.jpg

(13.04.2017)